

Átadni a tapasztalatokat...

Az emberek életében jelentős állomásnak számít, amikor elér a nyugdíjkorhatárt, és több évtizedes munka után megérdemelt pihenőjüket tölthetik. Mégis különbözőképp reagálnak erre az eseményre. Vannak, akik elengedik magukat, mondván véget ért egy aktív, termékeny korszak, s mi lesz ezután, mit kezdjenek a megnövekedett szabad idővel. A többség azonban megpróbálja a kellemesebb oldalról megközelíteni ezt a megmászhatatlan tényt, mégpedig úgy, hogy több időt vesz az unokákra, a családra, de a munkában szerzett tapasztalatok átadására is. Ezt az elvet vallja dr. Farsang Lászlóné, a Csongrád megyei Tanács kereskedelmi osztályának vezetője. Közszereplésnek örvend a megye kereskedelmi dolgozóinak körében. Mindig segítőkész, fáradtságot nem ismerő vezetőnek ismerhették meg megyeszerte. Élete egyik legjelentősebb állomásához érkezett, hiszen több évtizedes eredményes munka után nyugdíjállományba vonul.

Az újságíró az első pillanatban nem is tudja, hogy kezdje a beszélgetést. Szerencsére dr. Farsang Lászlóné átsegíti az első akadozó mondaton. Mosolyogva, fiatalos hévvel mesélni kezd életpályájának kezdetéről:

— Békéscsabán születtem, s az érettségi után, 1950-ben már a Békés megyei Fűszert Vállalat központjához kerültem, mint személyzeti-munkaügyi vezető. 1952-től a Békéscsabai Kereskedelmi Vállalat igazgatója lettem. Pártmegbízatás volt ez, és óriási feladatot jelentett, hogy igen kevés gyakorlattal mint nőt, vezető beosztásba helyeztek. Nagyon nehéz volt a kezdet, szerencsére olyan segítőpartnerekre találtam, mint Kozlosi Gyula és Kassai Béla áruforgalmi osztályvezetők, akiknél elhelyeztem a szakma minden csínját-bínját. Tőlük tanultam meg azt is, hogy nem az iróasztal mellől kell vezetni, hanem a személyes kapcsolatok elmélyítésével. (Dr. Farsang Lászlóné még ma is az irodájában legnehezebb megtalálni. Üzletekben, boltokban, ünnepélyes megnyitásokon, üléseken, tudományos tanácskozásokon annál könnyebben...)

— Huszonnyolc évvel ezelőtt került Szegedre. Milyen új feladatokkal találkozott a szülővárostól 94 kilométerre?

— 1956 elején jöttem Szegedre, amikor férjhez mentem. 1962-ig a városi tanács kereskedelmi osztályának csoportvezetője, majd 1962-től osztályvezetője voltam. Férjemmel együtt a jogtudományi egyetemet végeztük. Közel azonos ambíciók, képességek fűtötték bennünket, így együtt lényegesen könnyebb volt a tanulás. Nagyon gyorsan megszerettem Szegedet, és az egyre ismétlődő feladatok megsokszorozták az erőt. Soha nem felejttem el, hogy az ellenforradalom időszakában állta ki a legnagyobb próbát a szocialista kereskedelem. A dolgozók a legnehezebb időben is helytálltak, nagy szerepet vállaltak az inflációs veszély és a gazdasági nehézségek leküzdésében.

— Az új állomást 1973. január 1. jelentette, amikor a Csong-

rád megyei tanács kereskedelmi osztályvezetője lett.

— Ez a megasztelő feladat újabb munkát adott, hiszen meg kellett ismernem a Szegeden kívüli terület kereskedelmi helyzetét, meg kellett oldanunk a községek, kistelepülések ellátását. Szerencsére minden nehézség nélkül túljutottam a kezdeti gondokon, hiszen imádom a kereskedelmet, ezt a mindig mozgalmas, változatos pályát.

— Milyen fejlődést mérhetett le, mióta a kereskedelemben tevékenykedik?

— Életutamból mérhető a fejlődés. Már a IV. ötéves tervidőszaktól kezdődően komoly sikereket értünk el a hálózatfejlesztésben, a vásárlási körülmények javításában. Kiemelkedő volt az V. ötéves tervidőszak hálózatfejlesztése, amikor a Hungária Szálloda, a Szeged Nagyruház, a koordinált raktárház megkezdte üzemelését, és a városközpontra rekonstrukciója során korszerű szaküzletek segítettek a lakosság zavartalan ellátását. Nagy fejlődést tapasztalhattam a községekben, hiszen valamennyi településen az igényeknek megfelelő ABC-áruházak, vendéglátó egységek és iparcikk-szaküzletek nyíltak. Az életszínvonal emelkedésének egyik bizonyítéka, hogy megyénkben az egy lakosra jutó kereskedelmi forgalom a megyék sorrendjében a 2-3. helyen áll. A kiskereskedelmi forgalom 35 év alatt közel tízszerezésére nőtt.

— Munkájának volt ars poetikája?

— Egy kereskedelmi vezető csak a párt- és a tanácsi vezetők segítségével, együttműködéssel tud jó eredményeket elérni. Eddigi munkám során azon fáradoztam, hogy a lakosság ellátása minél színvonalasabb, változatosabb legyen a mai követelményeknek megfelelően, a nehezebb gazdasági feltételek között is. Fontos a kereskedelmi dolgozók képzése, munkakörülményeik, helyzetük állandó javítása.

— Elégedett embernek vallja magát?

— Feltétlenül. Munkatársaimmal őszinte, elvtársi légkörben dolgozhattam, az ő segítségükkel érhettem el ezeket az eredményeket, nekik köszönhetem, hogy elégedett embernek vallhatom magam. Munkámat anyagilag, erkölcsileg megbecsülték, és abban a szakmában dolgozhattam, amelyre az életemet tettem. Magánéletemben voltak szomorú események, hiszen a férjem 1970-ben meghalt.

— Önkéntelenül adódik a zárokérdés. Hogyan tovább?

— A lánvom a Budai Kerületi Bíróság dolgozója, és van egy 15 hónapos unokám. Azt hiszem, Józsikára is több időm lesz ezután. A kereskedelemről nem tudok elszakadni. Ezután a fiatalok nevelésével foglalkozom, fontos célom, hogy átadjam a tapasztalatokat. Nem esem kétségbe, hiszen a nyugdíjasvekre is tartogattam magamnak megoldandó feladatokat.

„A Népköztársaság Elnöki Tanácsa dr. Farsang Lászlóné munkája elismeréseként a Munka Érdemrend arany fokozatát adományozta november 7-e alkalmából.”

BAGAMÉRY LÁSZLÓ

Kultúra és demokrácia

Mi sem volna egyszerűbb, mint azt mondani, hogy a kultúra mindig is édesestvére volt a demokráciának. Hiszen a görög demokrácia teremtette meg a görög kultúrát. Akkoriban játszották Aiszkhülosz, Szophoklész és Euripidész drámáit, akkoriban tanított Szókratész és Platon. A demokrácia hozta létre a holland festészetet, az teremtette meg Spinoza filozófiáját stb. Igen ám, csak hogy tudjuk, „adott körülmények között a nem demokratikus idők is talajává váltak igen sok kulturális teljesítménynek. Elég arra gondolnunk, hogy például a Horthy-korszakban jött létre az a nagy irodalom, melyet József Attília, Babits Mihály, Radnóti Miklós képviseltek, ez az időszak hozta létre Szent-Györgyi Albert felfedezéseit stb. Tehát nem érvényes az az elmélet, mely közvetlen viszonyt teremt a kultúra és a demokrácia között.

Még inkább ez a helyzet a tudományos felfedezésekkel. Értékük ugyanis semmiképpen sem attól függ, hogy hányan fogadják el, és hányan nem. A tudomány akkor is igaz lehet, ha csak néhányan állnak mellette. (Persze akkor is, ha tömegeket győz meg.) Egyszóval sokkal bonyolultabb a viszony a demokrácia és a kultúra között, mint hinnénk, sokkal összetettebb, mint az az első pillanatban látszik. Mindenesetre bizonyos, hogy a kultúra egyes tendenciái csupán akkor igazán demokratikusak, ha később, a fejlődés folyamán rájönnek az emberek, hogy ez a kultúra valóban kell nekik, mert így igaz.

Viszont semmiképpen sem szabad elfelejtenünk, hogy a kultúrának van egy olyan területe, mely feltétlenül demokratikus, mely mindenképpen a néptömegekért van, mégpedig a kultúra propagandája, a kultúra szervezeti felépítése, a kultúrházak tevékenysége, és ezzel

összefüggésben az úgynevezett tömegkultúra, mégpedig az a tömegkultúra, melyet a televízió, a rádió és a többi tömegkommunikációs eszköz közvetít a tömegekhez. Nem hiszem, hogy akár a rádióban, akár a televízióban csupán azok a gondolatok hangzanak el, melyek napjainkban közvetlenül a tömegekhez szólnak. Erről szó sincs. De igenis bizonyos, hogy egészében a televízió és a rádió azt a tömegkultúrát közvetíti, mely szinte közvetlenül befolyásolhatja az emberek kulturális színvonalát.

S itt a szórakoztatásról van szó. Az emberek, a néptömegek valóban szeretnek szórakozni. Az úgynevezett szórakoztatóiparnak emészthető, viszonylag könnyen feldolgozható, de ugyanakkor színvonalas szórakozást kell biztosítania. A színvonalas szórakozás nagyon sok mindent jelent. Jelentheti a labdarúgó-mérkőzésektől kezdve egészen az úgynevezett könnyűzenéig a teljes skálát, mely ha valóban szórakoztató, ha valóban fordulatos, akkor adott esetben közelebb hozhatja az emberekhez a valóságos kultúrát.

A tömegkommunikációs eszközöknek meg kell találniuk azokat a funkciókat, melyek a tömegeket a kultúra felé fordítják. Egy-egy színházi előadás bizonyos értelemben „avantgarde”. Lehet avantgarde, hiszen esetleg egy-egy házi előadás valamiféle áttörést hajthat végre, bár előbb keveseknél, mert az a bizonyos színházi előadást legfeljebb ötvézezer ember nézi meg. Viszont a tömegkommunikáció ilyen kísérletre legtöbbször alkalmatlan. Vagy ha alkalmas, akkor kivételképp fordulhat elő az ilyen fajta próbálkozás. Ellenben ezek a tömegkommunikációs eszközök alkalmasak arra, hogy az embereket orientálják. Például, hogy bemutassák a legfontosabb rész-

leteket egy-egy operából, képernyőre vagy mikrofon elé hozzák a legérdekesebb verseket, és így vágyat keltsenek az emberekben: látogassák a színházakat, az előadásteket, képtárakat, illetve a koncerttermeket. Ez a művészet propagandája.

Hasonló a helyzet az egész művészetiparral, vagyis a szórakoztatóiparral. Világos, hogy a művészetipar más jellegű, mint a teljesen egyedülálló művészet. Hiszen egy festményt a kiállítóteremben néhány ezer ember lát csupán, a művészetipar termékeit viszont sok millióan látják, hallják vagy éppen használják. A művészetiparnak ezért van fokozott felelőssége, amelynek lényege abban áll, hogy eléggé demokratikus tud-e lenni, vonzza-e a közönség érdeklődését a művészethez vagy ellenkezőleg: eltávolítja tőle. Mert például Johan Strauss vagy Offenbach még a művészethez vonzották az embereket, a West Side Story szintén, de a giccs csupán távoltarthatja az embereket tőle.

S ebből a szempontból kell megítélni a tömegkommunikációs eszközök viszonyát például a tudományhoz is. A tudományos ismeretterjesztés igen elterjedt a rádióban és a televízióban. De a rádió vagy a televízió nem adhatnak olyan értelemben igazi tudományt, ahogyan például az egyetemen. Viszont felkelthetik a széles tömegek érdeklődését egyes tudományos kérdések iránt. De csak akkor, ha nem valamiféle külsődleges szenzációval szolgálnak, hanem a valódi tudomány tanulságai alapján terjesztik az ismereteket.

Látjuk tehát, hogy a kultúra természetes módon képes demokratikussá válni, és a kulturális intézmények feladata az, hogy minden formáját közvetítsék a néptömegeknek, vagyis érvényesítsék a kultúrában benne rejlő demokratizmust.

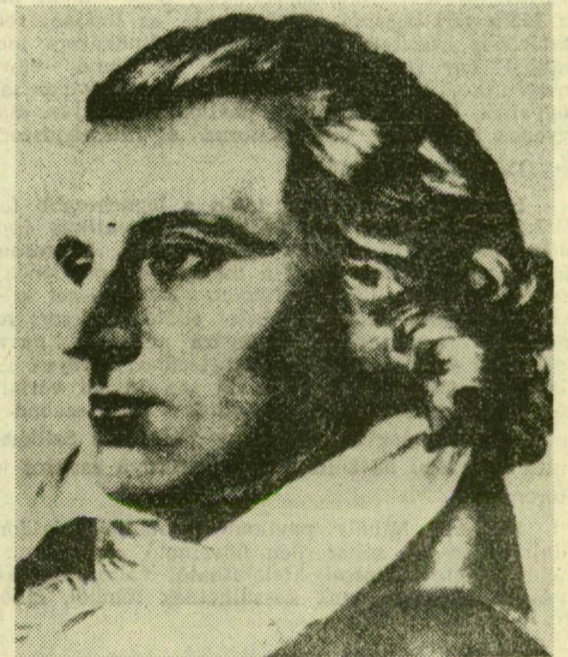
H. I.

Schiller évfordulói

Egy-egy történelmi esemény, vagy nagy alkotó emléket idézzük. Schiller, Goethe mellett, a legnagyobb német költő, kettőszázhuszonöt évvel ezelőtt született, s az évforduló ürügyén megpróbálkoztunk azzal, hogy szoborra merevedett, klasszikus alkját valódi nagyságában állítsuk magunk elé. Mert már a szobor is csal: mégpedig épp a legnevezetesebb amely Goethevel, a halhatatlan barátal, költő- és küzdőtársal együtt ábrázolja.

Az efféle párbaállítás mindig hamisítás is, amikor szinte szíami ikreként kapcsol össze önállóan megálló óriásokat — Bachot és Händelt, Rousseau-t és Voltaire-t, Marxot és Engelst, Aranyt és Petőfit, Bartókot és Kodályt. Az egyenlőségben a párosnak egyik vagy mindkét tagja rosszul járt, mert saját nagysága lesz csónkává. Goethe, ugye, mennyivel többet élt, és mennyivel többet is teremtett, no de mennyivel megalakultabb (vagy szebben mondjuk: „realis-tább”) volt, mint Schiller; főminiszteri pozíciójában mennyivel nyugodtabban dolgozhatott. Kettejük közül pedig Schiller a lángolóbb szellem, ő a jó értelemben vett idealista, a német felvilágosodás sokszor kusza világnézetű, ámde ragyogó harcosa.

Schiller nagyságát épp az fedi el, hogy amit létrehozott, egész kulturánknak (a magyar irodalomnak is) részévé vált, beépült mindannyiunk tudatába: megannyi saját korában friss meglátása közhelyé szürkült. Csak hogy a közhelyek jó része azért közhely, mert igaz, és épp ezért köztudajdon. — A társadalmi igazságtalanság miatt bűnözővé lett nagy személyiség lázadásának rablóromantikája (Haramiák) művészet lélek- és társadalomnemesítő hivatásának és hatásának megfogalmazása, a Szépségnek az élet fölé (vagy helyére?) állítása, a munka, a szakértelem, a szorgalom dicsőítése (Ének a haragról), a népi összefogás a demokratizmus meghirdetése, és folytathatnók oldalakon át. Persze, Schillernél csak polgári demokratizmusról van szó, de a háttér, sőt a hajtóerő már a nép. Nem véletlen, hogy a mondabeli Tell Vilmos számunkra is szinte mitológiai hős kulcsfigura. Megformálójá. Schiller, azonban sosem volt a történelem játékszere, hanem forrongó művész, noha csak a feudális abszolútizmus ellenfele, ezáltal mégis minden elnyomás ellen küzd, bár jól látta a kispolgári korlátoltságot és korlátoltságot is (Árnyék és szerelem). S nem volt-e helyénvaló példa ez egy felfutó országban, nálunk is, egészen a felszabadulásig? Léteznének-e, s vajon milyenek volnának Arany balladái a schilleri minta nélkül? A történelem mozgásának, a személyiség szerepének a determináltság és a szabad döntés dialektikájának van-e mélyebb mű-

vészi ábrázolása, mint Wallenstein drámai eposzja? S nincs-e benne, de Schiller megannyi más művében is, a harminceves háború pusztításától a feudális önkényben való megrekedésen, a Habsburg-hatalmon a kiskirályokig, és a nagy elnyomók uralmán, az elvetélt forradalmakon át, szinte századunkig az egész német nyomorúság? A másik oldalon pedig a szabadság, a szépség és a nemes kötelesség kanti kultuszán túl az öröm jogának meghirdetése? Ez a reménybeli Öröm aztán Beethoven zenéjében szárnyal egészen — megintcsak schilleri kifejezéssel — az istenülé-
sig.

Nem, Schillerről nem lehet csak néhány sort írni. Inkább további évfordulóit említsük: épp kétszáz éve, hogy a hercegi gazdája által rákényszerített katonasági szolgálatból megszököve, a színháznak szentelt magát, és folyóiratával elindítja az egész Shakespeare utáni színműirodalom és színjátszás elméleti reformját. Százkilencven éve köt mindhalálig tartó barátságot Goethevel épp úgy, mint a korabeli természettudományosság legkiemelkedőbb alakjával, Humbolttal. Száznyolcvan éve írja meg a Tell-t, hogy egy évre rá elpusztítsa a hajszát a pusztá megélhetésért való küzdelem és a közelmúltig szinte „kötelező” költőbetegség: a tüdőbaj. Negyvenhat évvel manapság még az alkotói pályára fölfelé ívelő szakaszában lehetne...

TRISTÓ NAGY ISIVÁN